

France Prešeren.

V ljubljanskem „Mestnem domu“ dne 15. in 16. julija predaval

Pavel Grošelj.

am gori, kjer se vzpenja z ljubljanske ravnine zeleno gričevje, ki se, vedno više hrepeneč, slednjič strne z veličastno stavbo razoranih in s snegom pokritih skalnatih orjakov in cvetnih planin, tam gori se pričinja domovje plemenu, ki je krepko in samoraslo kot to gorovje ter čuvstveno in romantično kot divni svet, ki ga obdaja. Ob položnih rebrih slone bele hišice, ljubke gredice zelene pred njimi in eterske dišave rožmarina in resede dihajo iz njih. Trdoživo gorenjsko ljudstvo biva tod, ljudstvo, ki hrani v svojih prsih precejšnji kos jeklenosti in takozvane „gorenjske trmoglavosti“, obenem pa je mehko in čuvstveno kot nežna devica. — Sanjavo je to pleme, samo čuvstvo, samo srce ga je. V narodni ornamentiki je kaj lepo izrazilo to čutečo in ljubečo svojo dušo: drobno srce, obdano od rdečih klinčkov, mu krasi hrbet zimskega kožuha, na staro skrinjo ga je naslikala naivna roka, vdolbla ga je v naslanjač neokretnega stola, nežni prstki so ga uvezli v tkanino na praznični peči . . . . In kadar se nagne večer nad to romantično zemljo, tedaj zapoje vaški fantje narodne pesmi, v nočnem svitu jim bleste srebrni gumbi, „nageljni in roženkravt“ jim dehte s ponosnih prsi — in za odprtim oknom, raz katero se v debelih kitah vije sveže cvetje, drhti sramežljiva deva!

Iz teh Gorenjcev, jeklenih in čuvstvenih obenem, se je narodil naš pesnik prvak France Prešeren, ki je vse življenje ostal zvest značaju svojih očetov, „trd, neizprosen, mož jeklen“ v svojih nazorih in svoji značajnosti, nežen in mehok v svojih čuvstvih kot slavčja pesem.

V Vrbi pri Bledu stoji blizu cerkve sv. Marka najstarejša vaška hiša, pravijo ji „pri Ribičevih“; v njej se je rodilo dne 3. decembra leta 1800. očetu Simonu Prešernu, dokaj premožnemu kmetu, tretje dete, ki so ga krstili za Franca Ksaverja. Kot ljubljencek svoje matere je raslo dete sredi pristnih, jedrnatih Gorenjcev, čulo je njih kremenito govorico, zrlo je nebeškolepe pokrajinske slike okrog Bleda, saj „dežela Kranjska nima lepš'ga kraja,

ko je z okolšč'no tá, podoba raja“. In komaj je doraslo dete v razumnega dečka, že ga je „uka žeja“ gnala v svet. Ostavil je dom, kakor ga ostavlja na stotine nadarjenih slovenskih sinov, v srcu poln nepokvarjenosti, nad in idealov, da mu jih vzame življenje, da jih razbije ob svojih ostrinah in razprši v prah.

O Vrba! srečna, draga vas domača,
kjer hiša mojega stoji očeta;
da b' uka žeja me iz tvoj'ga sveta
speljala ne bila, golj'fiva kača!

Prepozno se je rodila pesniku ta želja; odšel je v svet, najprej v Ribnico in Ljubljano in odtod po odlično dovršenih srednješolskih študijah na cesarski Dunaj.

Mračen duh je tedaj vel po avstrijski državi. Francoska revolucija je iztreznila in razočarala duhove, v vladajočih krogih pa je obudila neko mučno negotovost in bojazen, ko so videli zmagovati elementarne sile narodov nad kronami, podarjenimi „po božji milosti“. V skupni aliansi so si ustvarili nekako zavarovalnico za zunanji in notranji obstoj države proti presvobodnemu nastopu narodov. „Sveto“ so imenovali to alijanso v prepričanju, da je v religiji skrita ona toliko iskana mogočna formula proti revoluciji. Pozabivši, da narodi ne slede samo človeškim in božjim, temveč tudi elementarnim zakonom, so si bili v „sveti alijansi“ zbrani katoliški, pravoslavni in protestantski vladarji edini v tem, da je v religiji mogočen jez proti presvobodnemu razvoju narodov. Iz „svete alijanse“ so potekle one proslule reakcionarne naredbe, ki so bile na videz večinoma religijoznega značaja, v svojem bistvu pa naperjene proti svobodni umetnosti, znanosti in šoli. Vlada se je združila z religijo, da z njeno pomočjo pokori narode in zaduši svobodni polet človeške misli. Na čelu avstrijske države je tedaj stal mož, ki je bil obdarovan z vsemi potrebnimi sposobnostmi, da izvede omenjene naredbe v nameravanem zmislu. Pisatelji so bili po njegovem mnenju oni faktorji, ki so se čutili poklicane, sejati med ljudstvom nezadovoljnost in nemir, šola pa mu je bila slepo orodje države. „Kdor meni služi, mora poučevati, kar jaz zaukazujem; kdor tega ne more ali kdor mi nastopi z novimi idejami, ta naj se odstrani sam ali pa ga dam odstraniti jaz“, s temi proslulimi besedami je zaključil svoj nagovor na učitelje ljubljanskega liceja. Policijsko vohunstvo, zatiranje svobodnomiselnih elementov, tesnosrčna, šikanasta cenzura na eni strani, na drugi strani pa sebično svetohlinstvo in hinavščina, to so bili sadovi novega sistema. Oficijozni

reakcionarni in rimski duh se razlije čez celo državo, „v globini pa se zopet probujajo dušne sile, z neutrudnim delom pripravljajoč prihod nove dobe.“¹⁾

V ta politiški milje pride na Dunaj mladi Prešeren. V zavodu Klinkovströma - konvertita — gibanje „tja k Rimu“ je bilo tedaj v Avstriji v polnem cvetu — je dobil Prešeren vsakdanjega kruha in stanovanje. V tem zavodu, katerega namen je bil, vzgajati pred vsem plemenitaške mladeniče v strogo religioznem, čuvstvenoduhovnem duhu, je poučeval svojega sodeželjana grofa Auersperga. Toda Prešernova zdrava in kremenita gorenjska narava ni bila rojena za religiozno - megleno atmosfero tega zavoda; da bi pa bil zatajil svoj značaj in svoje prepričanje, za to je bil preodkritosrčen; svetohlinstvo in hinavščina sta mu bila nepoznana pojma; poleg tega pa je storil še drug neodpušljivi greh: mlademu, ukaželjnemu Auerspergu je odprl svoje knjižne zaklade, dal mu je ključ svoje knjižnice. Vsled tega svojega koraka pa je postal Prešeren že takoj zgodaj v življenju žrtev svojega čistega značaja in svoje odkritosrčnosti: spodili so ga iz Klinkovströmovega zavoda. „Was ich schon längst besorgte, ist wirklich eingetroffen: Preschern ist beym Klinkovström weg; sie waren schon lange sehr gespannt. Preschern ist zu frey und zu aufrichtig um in diesem Hause bestehen zu können . . . . so hat z. B. Preschern zu wenig Gebetbücher wie eines Passy, Veith etc. und andere geistliche und Erbauungsbücher gelesen . . . . Auch gieng Preschern niemals zur Beicht et Communion, nicht täglich in die Messe . . . . Den letzten Anstoss aber gab der Umstand, dass der Graf Auersperg Bücher aus seiner Bibliothek las, wo er also auch auf die Sündhaften kam, weil er von Preschern den Schlüssel dazu hatte; dieß veranlasste den Klinkovström Preschern wegzuthun“, — tako piše leta 1824. o Prešernu Gollmayer.

Globoko se zarežejo taki dogodki v mehkočuteče mladeniško srce in rōde v njem tem večji gnus in odpor proti obstoječim razmeram. Iz mladeniča ustvarijo mučenika za njegove ideale — trpljenje pa daje idealom sveto moč. V tesnih, suženjskih razmerah tedanjega časa in ne najmanj v mračnem vzduhu Klinkovströmovega zavoda se je rodilo v Prešernu hrepenenje po svobodi, kajti le skozi njo je peljala pot do uresničenja njegovih idealov. Na reakcionarnem Dunaju se nam je rodil oni Prešeren, ki so mu naredili tedaj

¹⁾ Prim. Th. Flathe, Das Zeitalter der Restauration und Revolution. Berlin 1883. Natančnejše podatke o socialnem in politiskem ozadju Prešernove dobe je zbral dr. Prijatelj v svoji, žalibože še rokopisni „Zgodovini slovenskega slovstva“.

oficijalno psovko „Freigeist“, oni Prešeren, ki je radi svoje svobodomiselnosti neomahljiv čakal stalnega vsakdanjega kruha skoro do smrti.

Z doktorskim klobukom se vrne Prešeren v Ljubljano. Iz velikomestnih dunajskih razmer se je preselil v malenkostne, abderitske odnošaje malega mesta. V takih tesnih razmerah se dvakratno poostre vsa nasprotstva, razlike o nazorih se izpremene v osebno zatiranje in preganjanje. Kjer manjka zmagovitih argumentov, odločuje zahrbtno kovarstvo in moč.

S Prešernovim nastopom v Ljubljani se vname ljut, neizprosen boj, ki je na zunaj kazal precej nedolžno, literarno lice, v svojem bistvu pa je bil oni večni sveti boj med idealnim, visokoletečim stremljenjem kipeče mladine in med odrevenelimi, zastarelimi načeli preteklosti.

Slovensko literaturo je tedaj pri nas reprezentirala duhovščina. Duševni oče ji je bil Koptar, dvorni knjižničar na Dunaju; nanjo je oprl svoje narodno delo ne samo, ker se je čutil ž njo duševno sorodnega, ampak tudi zato, ker je bila tedaj duhovščina edina porabna slovenska inteligenca. Rade volje mu je sledila na to polje in se obenem z veseljem zavzela za njegove jezikovne nazore, ki so kulminirali v tezi: „Piši vsak stavek tako, kakor ga govori kmet!“ V tem nedolžnem filološkem stavku pa je bil skrit cel kulturni program. Sovražni vsakemu svobodnemu, višjemu poletu človeške misli, nedostopni plemenitvi slovenskega jezika in njegove književnosti v zmislu napredka in kulture so duhovniki načeloma zatirali vsak pojav, ki se je drznil dvigniti nad omejeno duševno obzorje preprostega kmeta. „Janzeniste“ nazivljejo s srdom te reakcionarne duhovnike Prešeren in njegovi prijatelji v svojih pismih, dasi po krivici, kajti janzenizem — tako imenovan po svojem ustanovitelju, francoskem škofu Korneliju Jansenu — je bil napredna, revolucionarna struja. Izpočetka strogo religioznega značaja je stremila za ponotranjanjem, poglobljanjem religije. Zavračajoč vse prazne zunanje cerkvene forme, se je skušal odpovedati vsemu posvetnemu in samo v svojem čuvstvu dvigati se k Bogu, ki je edina pot k milosti; in nobena doba ni rodila tako globokih verskočuvstvenih knjig kot ravno doba janzenizma. Kmalu pa se je janzenizem oprijel višjih, širših idej: boj proti cerkvenemu formalizmu, proti odrevenelim dogmam, proti jezuitizmu, proti hierarhijskemu in prosvetnemu vladnemu sistemu mu je postala življenska naloga; v odporu proti papeževi buli „Unigenitus“ je pobijal papeževo

nezmotljivost in jo zavrl za poldrugo stoletje; zahteval je prostejšo razlago svetega pisma; zavzemajoč se za Descartesovo filozofijo, ki je bila vsem ortodoksnim trn v peti, je pomagal dvigati prapor svobodnega umskega raziskavanja. Na eni strani čuvstvenoreligiozen, je postal janzenizem na drugi strani naprednorevolucionaren. In isti janzenistovski ljubljanski škof-framason Herberstein, ki je v pastirskem pismu javno odobral in zagovarjal naredbe Jožefa II. proti cerkvi, je sklical nekako komisijo za izdajo slovenskega sv. pisma: z razširjanjem pobožnih knjig naj se poglobi verski čut. Janzenizem je bil ognjišče, okrog katerega so se zlasti na Francoskem zbirali vsi prosvetljeni možje tedanje dobe, kot so bili učenjak Tillemont, pesnik Racine, globoki mislec Pascal¹⁾ in mnogi drugi.

Po francoski revoluciji in zlasti po reakcionarnih ukrepih „svete alijanse“ pa so se tudi prejšnji janzenisti prilagodili novim državnim naredbam, iz tihega, v človeško notranjost obrnjenega verskega dela so prenesli delokrog religije tudi na javno življenje. Te psevd-Janzeniste imajo v mislih Prešeren in njegovi prijatelji. To so oni krvni sovražniki vsakemu svobodnemu poletu človeške misli, to so oni Pavšek et consortes, ki so Prešernove pesmi imenovali „Sauglockenläuten“ in z vsemi mogočimi zaprekami ovirali literarno delo Prešernove družbe, to so „diese Leute, die theils aus janse-nistischem Fanatismus und eigener Beschränktheit, theils aus jesu-itischer Selbstsucht das Volk in fortwährender Minorennität zu erhalten suchen“, kakor piše eden teh drznih Sokolov, Čop, Kopitarju.

Kot svetel meteor, tako nepričakovano in neposredno je zasvetila v te razmere nova struja Prešernove družbe, slovenska moderna.

Na eni strani prenapeti duhovniki z omejenimi nazori o umetnosti, duševni plebejci, ki jim je Prešeren položil v usta značilne besede: „Ak rovtarske vezati znaš otrobi, nov Orfej k sebi vlekel boš Slovene“ — na drugi strani duševna aristokracija slovenska, zbrana okrog lista „Čebelice“, ki hrepeni poplemenititi slovenski jezik in ga storiti enakopravnega brata kulturnim jezikom.

Med njimi pa zija globok in širok prepad v nazorih; in vname se med njimi ljut boj za najgloblja človeška načela, boj med afirmacijo in negacijo kulture — na zunaj pa se odevlje ta borba s krinko nedolžne literarne praske.

In zmagala je slovenska moderna, zmagala na celi črti, ne samo v črkarski pravdi, ne samo v literarnem in splošno estetičnem obziru, zmagala je v znamenju prosvete!

¹⁾ Prim. Martin Philippson, Das Zeitalter Ludwigs des Vierzehnten, Berlin 1879, in W. Windelband, Die Geschichte der neueren Philosophie. Leipzig 1899 Bd. I.

Živahna delavna družba se je tedaj zbrala okrog kulturnega slovenskega oraklja, okrog Prešerna, in se bojevala na njegovi strani; med njimi Čop, „velikan učenosti“, ki je govoril in pisal devetnajst jezikov in bil obdarovan z izredno finim umetniškim okusom, Andrej Smole, nabiratelj narodnih pesmi in Prešernu najljubši prijatelj, Kastelic in Zupan. Leposlovni list „Čebelica“ je bil glasilo te slovenske moderne, in kolikorokrat je prirojila „Čebelica“, tolikrat je prinesla sladkega medu s kipečega vrta Prešernovih poezij.

S potrtimi perutmi in krvavečega srca se vrača Prešernov genij iz tega boja. Ta boj mu je razdrobil zadnje idealne misli, ki jih je gojil o svetu; uvidel je vse podlo kovarstvo svojih nasprotnikov, vse zaničevanje in zatiranje svoje osebe, vse podcenjevanje in blatenje vzvišenega svojega dela in poleg vsega tega se je moral boriti za vsakdanji kruh, ker ga je vlada zatirala in zapostavljala radi nje-gove svobodnomiselnosti.

Kje so one nade, ki so vzkile v nepokvarjenem mladeniškem srcu tam gori pod sinjimi gorenjskimi snežniki? Osule so se kot pomladansko cvetje.

S kako tožnim, razdvojenim srcem se poslavlja pesnik v prvem zvezku „Čebelice“ od svoje mladosti!

Okusil zgodaj sem tvoj sad, spoznanje!
veselja dokaj strup njegov je vmoril:
sem zvedel, da vest čisto, dobro d'janje
svet zaničvati se je zagovoril,
ljubezen zvesto najti, kratke sanje!
zbežale ste, ko se je dan zazoril,
modrost, pravičnost, učenost, device
brez dot žalvati videl sem samice.

In mož za možem so padali sobojevniki ob njegovi strani v prerani grob. Valovi Save so mu ugrabili Čopa, ki ga je ž njim izza najnežnejših mladeniških let vezala tesna prijateljska vez. Iz krvavečega srca mu je potekla veličastna pesem „V spomin Matija Čopa“.

Zemlja, nemili čuvaj, nam zaklad tvoj varuje skopa;
grobu na tvojem oči materi Slavi rosé.
Niso suhé nam prijatlom oči, ko se spomnimo tebe
ino predragih s teboj tvoje ljubezni darov.

Ko zve Prešeren žalostno novico o Čopovi smrti, hiti ves spehan v bolnico, kjer je ležalo njegovo truplo, zgrudi se ob mrtvem prijatelju, poljubuje mu lice in plače kot dete.'

S Čopom je padel eden najnadarjenejših Prešernovih soborcev in on se čuti samotnega in zapuščenega, preslabega, da bi sam vršil

težavno misijo. Kako resignirano piše Čelakovskemu: „Jaz naj-omahljivejši trst v puščavi kranjske književnosti bi kakor drugi Janez Krstnik jel klicati in oznanjati novega mesijo, toda farizeji in pismarji me ne pripuste k besedi.“ — In ne preteče pet let, že zagrne črni grob drugega in zadnjega pravega Prešernovega prijatelja, Andreja Smoleta. Vse razočaranje, ki ga je Prešeren doživel o svetu, je položil v globoko pesem, posvečeno manom Andreja Smoleta:

Kratko sijale so zvezde prijazne,
v sanjah prijetnih te zibal je up;
jezo si sreče občutil sovražne,
zgodaj okusil življenja si strup.

Videl povsod si, kak iščejo d'narje,
kak se le vklanjajo zlat' mu bogu;
kje bratoljubja si videl oltarje?
s srcem obupnim si prišel domu.

Neka tiha želja po smrti že veje iz te vznesene pesmi, po smrti, ki je boljša od življenja, polnega prevar in zatiranja:

Težka človeku ni zemlje odeja,
vzamejo v sebe ga njene moči.

In te zemeljne moči niso dolgo čakale svoje žrtve. Po dolgotrajnih naporih se je slednjič leta 1846. posrečilo Prešernu dobiti v Kranju advokatsko mesto, tja je torej šel istega leta v svoj dušni in telesni grob. — Na avstrijskem horizontu že žari krvavi odsev revolucije, v Kranju pa umira, na duši in telesu strt, v najhujši bedi zapuščen od skrbečih prijateljev in častilcev, mož, ki je vse življenje tako iskreno hrepenel po svobodi in trpel zanjo; v Avstriji se že odpirajo duri pravice in enakopravnosti vsem narodom, že se „jasnijo vremena Kranjcem“, v Kranju pa izdiha ter osamel in onemel molči mož, ki je z odkritosrčno dušo ljubil svoj slovenski narod in mu želel lepše bodočnosti, mož, čigar pesniški genij je v proškem duhu zrl te dogodke, pojoč v „Zdravijci“ veličastno himno svobode in vseslovanske ideje! —

— — Dne 8. februarja je zatisnil Prešeren v Kranju trudne svoje oči z bolestnim vzdihom: „Vzdignite me, zadušiti me hoče!“

In tedaj so zapeli tudi po Ljubljani mrtvaški zvonovi, narodna straža ga je nesla k pogrebu in ob krsti so stopali dijaki ljubljanske akademiške legije — in pri vsem tem slavu in pompu niso vedeli, koga polagajo v grob, in ko so ga zagrebli v mrzlo grudo, jim je ostal v roki nerazrešen, nepoznan zaklad: Poezije doktorja Franceta Prešerna.

(Konec prihodnjič.)

France Prešeren.

V ljubljanskem „Mestnem domu“ dne 15. in 16. julija predaval **Pavel Grošelj**.

(Konec.)

„ebelica“ — tako se je zelo primerno zval leposlovni list, ki je prinašal Prešernove poezije, kajti kot sladek med ti pije duša vrec njegovih verzov in se naslaja z njih vzneseno in vendar preprosto narodno dikcijo, nad toliko raznolikim in vendar povsod prepristnim čuvstvom, ki se izprehaja skoz nje. Ali pa bi primerjal njegove poezije kipeči trati, posejani z bujnopestrimi, dehtečimi cvetlicami, po katerih išče čebela sladkega nektarja: bujna gazela cvete poleg otožne elegije, ostra, lahkoživa satira poleg resnega soneta, milodoneča ljubka pesemca poleg vznesene himne. Nad to pestro trato pa sije in lije svoje oživljajoče žarke dvojno svetložarko solnce: solnce ljubezni do izvoljene device, solnce ljubezni do slovenskega naroda.

Dražestna, ljubka deklica, Primčeva Julija, mu je razvnela srce v nesrečni ljubezni, očaralo ga je njeno nežno, skoro etersko fino telesce. Nikdar ni govoril ž njo, vkljub mnogim prizadevanjem se ji ni mogel bližati, nedosegljiva mu je ostala vedno kot „ribiču“ zvezda, ki „visoko na nebu miglja“. Često je tožil Prešeren prijatelju Smoletu o njeni ošabnosti, češ, da prezirljivo gleda preko njega, toda zdi se mi, da je bilo Juliji lastne več navivnosti nego ošabnosti in prezirljivosti. Bila je ena izmed onih gospodičen, ki tako ljubko tipajo po klavirju in čebrijo francoski, ki se v družbi zabavnih, elegantnih kavalirjev nekako iz fizijološke potrebe tako poredno smehljajo cele večere, ki se ljubijo in može s solidnimi gospodi s častjo in naslovom, kakor so to storile njih matere in babice. Vkljub nedosegljivosti tega ideala ali pa morda ravno vsled nje zadone Prešernu Juliji na čast globokoobčutene ljubavne pesmi, njegova lira mu poje vso bol in hrepenenje neuslišane ljubezni. Zgodilo se mu je kot pevcu Petrarki, ki je vse življenje opeval svojo Lavro, opeval še, ko je že zdavnaj počivala v grobu in ko so mu že osiveli lasje, med tem pa je živel z drugo

ljubico v uslišani, rodovitni ljubezni. Brezdvomno — Prešernova duša je vzplamtela v vsem mogočnem ognju mladeniške ljubezni, ljubezni, ki pa kaj kmalu obledi in usahne — in ime „Julija“ je ostalo Prešernu le simbol, s katerim izraža vse svoje neutešeno hrepenenje, vso disharmonijo svojega življenja, vso bol in nesrečo svojega naroda.

Ne smemo si domišljati, da so vse Prešernove ljubavne pesmi posvečene „eni Eve hčeri“; prostran potok so, ki se steka od različnih vrelcev v enotno, skupno strugo. — Gotovo pa je, da je Prešeren tudi pri nežnem spolu dočkal marsikaterih razočaranj, ki so se spojila z vsemi ostalimi njegovimi nesrečami v nekak ciničen pesimizem.

„Njegova nezaupnost do ženstva je bila naravnost obžalovanja vredna; zaupal ni nobeni — — in vendar je rad deklicam dvoril“, tako piše o Prešernu njegova hči.

Tako pa govore o njem tudi njegove pesmi, tako poje tudi Prešernov godec „od žen in deklet, da nič nobeni ne sme se verjet“, tako govori tudi njegov „mornar“ z nedosežno lepimi besedami:

„Le jadra spet napnimo,
valovom se zročimo,
kak je čisto morje!
Kaj njemu upat smemo,
mornarji dobro vemo,
dekletom kaj, — kdo ve?“

Otožne, koprneče so Prešernove ljubavne pesmi; v milodonečem soglasju izraža svojo bol, on ne umira, ne podlega ji — on le čuti in poje.

Toda čuj! Kar naenkrat zavrigne iz otožnih, tihih spevov veselo ukanje slovenskega vojaka:

„Pet čevljev merim, palcev pet,
adijo ljub'ca, starši,
in z Bogom vi, tovarši!
Dopolnil sem devetnajst let,
pet čevljev merim, palcev pet,
in čvrste sem postave
od nog do glave.“

In komaj da se poizgubi ta veseli spev za gorami, že čuješ v srce segajočo pesem „nezakonske matere“; tako globoko še ni zrl noben pesnik v ljubeče materinsko srce, tako pristno človeški, tako pristno materinski še ni pela nobena nezakonska mati.

In še se ti zdi, da čuješ mehko zibanje otroške zibeli, ko se odpre pred teboj temna samostanska celica. In v njej prisluškaš besedam, ki izražajo resignacijo življenja, ono vdano, a vendar bridko resignacijo, ki diha iz Gregorčičevega „Samostanskega vratarja“, ki nam jo poje njegova „Ujetega ptiča tožba“ — nuna in kanarček se pogovarjata pred teboj.

Rožljanje orožja, topot konjskih kopit te vzdrami iz tihe samote. V davno našo zgodovino ti strme oči, pred njimi se bije odločilni krvavi boj med krščanskim in poganskim Slovencem. S homersko plastičnostjo, neizrecno živo je očrtal Prešeren to borbo, v kateri izdihne poganska četa do zadnjega moža — le njen vodnik Črtomir si otme življenje. S samomornimi mislimi sloni oprt ob meč kraj Bohinjskega jezera — in neka sladka melodija mu vstaja iz šumenja valov. Blejski otok se dviga pred njim in na njem rajskolepa devica Bogomila, svečenica boginje Žive. In tedaj zasanja njegova duša vso tisto sladko ljubezen, ki jo je živel z njo — in še ena želja se mu rodi v prsih, le še „enkrat videt' želi podobo milo, pozdravit' prejšnjega veselja mesto“. „Al živa al mrtva je, zvedet more, ločiti prej se od sveta ne more!“ Znan ribič privesla po jezeru in ga vzdrami iz bajnih sanj, in njega si izvoli Črtomir, da mu poišče ljubljeno devico in ji sporoči, da je jutri pričakuje ob slapu Savice.

Z dramatskimi potezami, psihološko utemeljeno in pesniško dovršeno je orisal Prešeren svoj „Krst“ do ravnokar omenjenega dogodka. Da, ta Črtomir, to je pristen steber, pristna korenina slovenstva, trd, neustrašen v boju, mehak, nežen v čuvstvih ljubezni, ta Črtomir je pristen Gorenjec. In na tem gorenjskem junaku je storil Prešeren velik greh: spokoril, pokristjanil ga je. — Bilo je v dobi, ko je odnesla Sava Prešernu najzvestejšega prijatelja in soborca Čopa in ko mu je edino še preostali srčni prijatelj Smole blodil daleč po svetu, v dobi, ko se nazivlje Prešeren v pismu do Čelakovskega — „najomahljivejši trst v puščavi slovenske književnosti“, in tedaj se zgodi, da obupa Prešeren za trenotek nad samim seboj in svojimi močmi. Ta Črtomir, ki se spokori, to je Prešeren, ki za hip podleže sovražnim silam in resignira na visoke svoje cilje. Sam pesnik nam je v uvodnem sonetu h „Krstu“ označil to psihološko paralelo Prešeren-Črtomir, pojoč:

„Pokopal misli visoko leteče,
želja nespolnjenih sem bolečine,
ko Črtomir ves up na zemlji sreče.“

Ob slapu „Savice“ se torej spokori Črtomir, in Prešernu se je posrečilo naslikati ta duševni preobrat s tako živimi, neprisiljenimi potezami, da te ponese globoka lirika teh verzov preko vseh psiholoških netočnosti. Vsa deviška lepota Bogomile, ki se je medtem že pokristjanila, se mora združiti s teatralsko krasoto prirode, da vsaj na videz omehčajo in omamijo Črtomirovo neupogljivost. Tja ob slap Savice, ob najbolj divjeromantični kraj slovenske zemlje prestavi Prešeren Črtomirovo pokristjanjenje — lepota mora zmagati nad razumom in značajem. Ko obstane ob prihodu katoliškega duhovnika Črtomiru meč v nožnicah, tedaj je odločena njegova usoda, junak Črtomir je umrl, ob slapu Savice pa se nam rodi Črtomir-meni.

Tako lepo započeti epos se konča v disharmoniji tako, kakor je tedaj izzvenevalo Prešernovo življenje v disharmonijo, obup in resignacijo. —

Kako široko pesniško srce je imel Prešeren, svojo ljubezen in nesrečo je nosil v njem, posodil ga je z doma odhajajočemu vojaku, poglobil se je v vročo ljubezen nezakonske matere, prisluškoval je nežnim besedam samotne nune, junaška krdela poganskih Slovencev je spremljal v smrt. — Toda Prešernovo srce je bilo širje, vso svojo zatirano domovino je nosil v njem.

Ako hočemo docela spoznati in ceniti Prešernovo rodoljubje, tedaj ne smemo pozabiti, da narod ni samo politična, ampak tudi estetična in vsekulturna enota. Kot nositelja lastne kulture je spoštoval Prešeren svoj narod, njeni povzdigi je posvetil svoje delo. Trudil se je kakor vrtnar, ki mu ni mar, da bi razprostrlo rožno drevesce svoje veje in postalo košato, ki postrize od stebela vse poganjajoče divje mladike in skrbi le za žlahtno dehteče cvetje. In ko se je uprl Prešeren ilirskemu pokretu, ni storil tega samo vsled neuresničljivosti njegove ideje, ampak tudi iz ljubezni do Slovincem lastne kulture, ki je vredna in sposobna, da vzraste v samostojno drevesce. Poplemenitvi tega drevesca je žrtvoval svoje narodno delo: „die Tendenz unserer Carmina und sonstigen literarischen Thätigkeit ist keine andere, als unsere Muttersprache zu cultiviren“. Za abstraktne, negotove načrte Prešeren ni imel zmisla, ljubil in spoštoval je to, kar živi, ljubil in spoštoval je slovenski jezik.

Zgodovina, ki je prešla preko njegovega groba, je izpregovorila zanj nedvoumno besedo, potrdila je njegove ideje, obenem pa je iz nepoznanega advokata ustvarila slovenskega klasika.

Kot nekaka dvojna perspektiva se mi zdi zgodovina: vse one neštete malenkosti, ki nam danes še razburjajo javno mnenje, odmakne že jutri v nedosežne dalje, vedno manjše in manjše postajajo, da nam slednjič izginejo popolnoma z vidika; kar pa je resnično velikega, postaja z zgodovino vedno večje, vedno širše postajajo struge, ki so jih zaorali veliki možje v življenje, vedno večja in bližja nam vstaja njih postava.

In skoro se bo zgodilo, da vstane Prešeren med nami večji in mogočnejši. Iz domačih tal vzraste jeseni temu duševnemu heroju spomenik, iz tal, ki so zrla njegovo bol in trpljenje, ki so občutila vso vročo njegovo ljubezen. Stal bo tu kot nekak mejnik one zlate dobe, ko so „nebesa milost nam skazale“ in „z domačim' pesmam' Orfeja poslale“; stal bo kot kažipot v nejasno bodočnost. Mogočen plamen bo švigal raz njega iz nekdanjih dni, in naš plamen naj se združi z njim, da posije v lepšo prihodnost!

Mogočen plamen iz davnine šviga
 — vekove preletel je koprne —
 in plamen naš se združi z njim, se dviga,
 in plamen naš pogumno dalje gre,
 ker neprekinjena drži veriga
 iz zarje v zarjo in od dne do dne . . .
 In v nove zarje ji hlepe oči —
 tako mladina pesnika slavi!

Pred uganko.

Ah, da vedel bi, kaj žarki
 v jutru rosнем govore,
 ko na oknu v pajčevinah
 se iskré!

Ah, da znal bi, kaj valovje
 v črni noči šepetá,
 ko nad širnim morjem blodi
 bol svetá!

Ah, da umel bi govorico
 Sfinge lokavih oči,
 kađar duša v nje objemu
 krvavi!

Vladimir.